

Kosova - Prizren Türk Ağzının Ses Özellikleri*

Ergin Jable
erginj@gmail.com

Cevdet Şanlı
csanli@sakarya.edu.tr

ÖZET

Bu çalışma, Prizren Türk Ağzı sahasında, hem metin neşriyatı hem müstakil dilbilgisi konuları üzerinde yapılacak çalışmalara kaynaklık etmek gayesiyle hazırlanmıştır. Elde edilen verilerle bütün Rumeli ağızlarına hatta Anadolu ağızlarına katkı sağlayacak değerlendirme ve tasniflere gidilmesi bundan sonraki çalışmalara yönelik temennimizdir. Prizren Türk Ağzı ses bilgisi özelliklerine geçmeden önce Prizren'in tarihinden, kültüründen, etnik yapısından bahsetmemiz yerinde bir yaklaşım olur kanaatindeyiz.

* Bu çalışma, Yrd. Doç. Dr. Cevdet Şanlı'nın danışmanlığını üstlendiği, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencisi Ergin Jable'nin, 2007 yılında tamamlamış olduğu "Kosova - Prizren Türk Ağzı (Ses İncelemesi - Metin)" başlıklı Yüksek Lisans Tezinden uyarlanarak hazırlanmıştır. Ergin Jable halen, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü- Eski Türk Dili Bilim Dalı Doktora öğrencisidir.

GİRİŞ

Osmanlı döneminden sonra yani 1912 - 1940 yılları arası Kosovalı Türklerle ilgili pek fazla bilgiye rastlayamıyoruz. Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı olan Yugoslavya'da Kosova ile ilgili resmi bilgilere rastlanmamıştır. Sadece zulmün ve göçün devam ettiği bilinmektedir. Müslümanlara yapılan zulümler devam etmiş ve Türkiye'ye sürekli göç olmuştur. Kosova genelindeki 832 bin nüfusun içinde Türk nüfusu gösterilmemektedir. Türkçe konuşulan bölgelerde Türk'ün olmamasına kimse dikkat etmemiştir. Hâlbuki 1951'de Kosova'da devlet okullarında Türkçe eğitim vardır. Toplumumuzda dilden dile anlatılan göçlerden biri de 1954 - 1958 yılları arasında olmuştur. Resmi rakamlara göre yaklaşık 80 bin aile göç etmiştir. Müslüman Türk ve Arnavut nüfusun kökünü kurutmaya çalışan Aleksandar Rankoviç'in görevinden alınmasına kadar bu durum sürer. Tito Sırp Lider Aleksandar Rankoviç'i "Brion" adalarında yapılan toplantıda görevinden alır. Fakat zulüm devam eder. Türk nüfusunun 100 binin üzerinde olması herkesi rahatsız etmiş, bu nüfusu azaltmak için Sırplar çeşitli oyunlar oynamış ve başarılı olmuşlardır. Bu kez Arnavutluk ile gizli anlaşan Sırplar, Arnavutluktan 4000 öğretmenin Kosova'da kaçak olarak ikamet etmelerine izin vermişlerdir. Böylece Arnavutlara hedef olarak Türkler gösterilmiştir. Çünkü Türk nüfusunun asimilasyonu hem Sırpların, hem de Arnavutların çıkarlarına uygun görülmüştür. 1961 yılında tekrar sayımlar yapılır. Kosova nüfusunun tamamı 1 milyon 82 bin'dir. Türklerin sayısı ise 53 bin olarak gösterilir. Türkleri tehlike gören Sırplar henüz başarıya ulaşamamışlardır. 1971 yılında yapılan nüfus sayımlarında ise Türklerin nüfusu 12.513 olarak gösterilir. 1981 yılında da aynı sayı yani 12.513 gösterilmiştir. Bu açıkça her şeyin Türklere karşı bir oyundan ibaret olduğunu göstermektedir. Herkesin yapabileceği basit bir hesapla 10 yıl içinde tek Türk doğmamış ve tek Türk ölmüştür.

Tarihçe

PRİZREN

Adriyatik kıyılarını Balkan Yarımadası'nın orta kesimlerine ve Roma'nın doğu bölümlerine bağlayan Zenta yolunu (Via De Zenta), İşkodra'dan Prizren'e kadar Romalılar yapmıştır. Prizren, 12.yy kadar Bizans'ın egemenliğinde kalmıştır. 3. yy da Gotların, ardından Alanların bölgeyi istilası, Roma'nın merkezi denetiminin zayıflamasına yol açtı. 4.yy'da (378) orta Asya'dan başlayarak, bir kolu Hazar Gölü ve Karadenizin kuzeyinden, diğer bir kolu da Anadolu üzerinden batıya doğru gelişen Hun akınları nedeniyle Avrupa kıtasında oluşan kavimler göçü sonrasında bölge, hepsi

de Türk boyu olan önce Avarlar'ın (6.yy), daha sonra sırasıyla Peçenekler'in (10.yy), Uzlar'ın (11.yy) ve Kumanlar'ın akınlarına (13.yy) maruz kaldı (Kumanova ile Sofya'da Komanıçe ismi, Kuman Türklerinden kalmadır). Baltik bölgesinden güneye doğru inmeye başlayan Slavların güney kolunun 7.yy'da bölgeye yerleştiğini görüyoruz.

Osmanlı Dönemi

2. Kosova Savaşı'nın (1448) Osmanlı Devleti'nin zaferiyle sonuçlanması ve (1455) Fatih Sultan Mehmet'in fethiyle Prizren'de de, 6 asır sürecek Türk hâkimiyeti başladı.

Osmanlıların Balkanlara yerleşmeleri üç şekilde olmuştur:

1- İlk fetihler sırasında Anadolu'daki yakın bölgelerden, yeni alınan yerlere devlet eliyle göçmen nakledilmesi.

2- Fetihlere gönüllü olarak katılan gazi - alperenler ve gaza için gelen aşiret mensuplarının bir bölümünün fethedilen kalelerde muhafız olarak bırakılıp bir bölümünün de istedikleri yerlere yerleştirilmesi.

3- Kolonizatör - Misyoner Türk dervişlerinin stratejik noktalarda kurdukları tekke ve zaviyelerin faaliyetleri ve çevrelerinde yeni yerleşim merkezlerinin kurulması.

Zanaatçılığın, demirci, tüfek, kılıç, terzi, saray, yün, tabakçı, bıçakçı ve kuyumcu dalında geliştiği bu dönemde kentte yapılan eserlerden ve günümüzde ibadete açık olan camilerden bazıları, Türkiye'nin katkılarıyla yapılan yenileme sonrası günümüzde ismi "Fatih Sultan Mehmet Namazgâhı"na çevrilen Namazgâh (kırık cami) (1455), Suzi Çelebi (1513), Kukli Beg (Saraçhane 1535), Mehmet Paşa Külliyesi (Bayraklı 1580), beylerbeyi ve 2. vezir olan Sinan Paşa'nın yaptırdığı Sinanpaşa (1615), Maksut Paşa (Maraş 1641) ve tercüman İskender (Dragoman 18.yy) camileriyle Mehmet Paşa Hamamını (1564), sayabiliriz. Bistriça üzerinde günümüzde kullanılan on köprü'nün hepsi de Osmanlı Devleti tarafından en az bir sefer olmak üzere yenilenmiş veya restore edilmiştir. 1683 yılında başlayan ve 1690 yılına kadar süren Osmanlı-Avusturya savaşları sonrası gelişmesi yavaşlayan ve gerileyen Prizren'in, tekrar eski gelişmesini yakalaması için yüz yıl beklemesi gerekecekti. Kosta N. Kostić'in deyişiyle 18. yy sonunda Prizren, İstanbul, Selanik, İşkodra, Dubrovnik, Sarayova, Belgrad ile ticaret kuran balkanların büyük kentlerinden biridir. Kentin içinde birkaç kapalı caddeyi kapsayan çok sayıda dükkânı olan bir ticaret

çarşısı bulunuyordu. 19. yy başlarında ham derici, demirci, saraç ve terzilerden başka mutafçı, bıçakçı ve tüfekçi esnafları gelişti. Tüfekçilik o kadar gelişti ki yüze yakın tüfekçi dükkânı açıldı. "Martinka" diye de anılan Prizren tüfekleri Anadolu ve Mısır'a kadar gönderiliyordu. 19. yy.da Osmanlı Devleti'nde eyalet statüsünden vilayet statüsüne geçilince Kosova vilayeti kuruldu ve Prizren sancak merkezi oldu. Bunları takiben kentte çok sayıda kültür ve eğitim kurumları kuruldu, Sırp dilinde okulların ilki 1810 yılında açılan özel okuldur. 1836 yılında kentte kurulan Sırp kız okulu, Sırbistan Sosyalist Cumhuriyeti'nde kurulmuş kız çocuklarına ait ilkokuldur. 1874 yılında kentte Türk dilinde 21 iptidaiye (ilkokul), bir rüştiye (ortaokul) ve bir de idadiye (lise) vardı. 1878 de Prizren ile Züm'de ilk Arnavut okulları açılmaya başladı. Prizren'in siyasi ve kültür tarihinde, Sarayova'dan gelen Osmanlı valisi Saffet Paşa'nın 1868 de kurduğu ve Türk dili ile Sırp dilinde yayınlanan Prizren Gazetesi'nin de yeri vardır. 1. Balkan Savaşı Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sonuçlanınca, bu devletin Prizren'de de altı asır süren egemenliği sona erdi (1912).

Osmanlı sonrası

Kent bir süre Bulgar işgalinde kaldıysa da Sırbistan Krallığı yönetimine girdi, 1. Dünya Savaşı'nda bölge, Avusturya - Alman - Bulgar kuvvetlerince işgal edildi. Savaş sonrasında 1918 yılında kurulan Sırp - Hırvat - Sloven krallığına bağlandı (bu krallık, 1929 yılında Yugoslavya Krallığı adını almıştır). 1876 yılında 39.952 olan Prizren'in nüfusu, 1877-78 Osmanlı - Rus savaşı (93 harbi), Balkan ve 1. Dünya Savaşı sonrasında verilen kayıp ve göç nedeniyle 1921 yılında 15.514'e düşmüştür. 1929 yılında Bistriça Nehri'nde, bugün santral denilen yerde kurulan 160 kw gücündeki hidroelektrik santralının faaliyete geçmesiyle kentin endüstriyel alanında canlılık artmaya başlamıştır. Prizren'de buz fabrikası, Bistriça motorlu değirmeni, kiremit fabrikası, oto transport şirketleriyle beş büyük manifatura ve tekstil, beş demirci, on bakkal dükkânı, AD Prizren Bankası, AD Prizren Kooperatif Bankası, 18 yataklı Kruna Oteli gibi kuruluşlar faaliyete geçmiştir. Bunlarla birlikte süregelen küçük esnaf, aşçı ve pastacı dükkânları, kahveler ile ziraat ve hayvancılık da devam etmekteydi. 1929 yılına kadar Prizren bölgesinden yılda 100 vagon buğday, 150 vagon yulaf ve 50 ila 100 vagon arpacak ile büyük miktarda mısır ve sebze ihraç ediliyordu. 1933 yılında 424 zanaatçısıyla Prizren, hala Kosova'nın en büyük zanaat merkezini teşkil ediyordu, 500 zanaat dükkânından 20'si tabakhane dükkânıydı, Bistriça ise 100 deri fişısını döndürüyordu.

2. Dünya Savaşı sonrası

Prizren, 1941 yılında bir süre Alman ve İtalyan işgalinde kaldı. Tito önderliğinde ülke genelinde yapılan bağımsızlık mücadelesi sonucu 17 Kasım 1944'te işgalden kurtulduğunda nüfusu sadece 17.000 di. Kurtuluşun sonra yeni bir yaşam başladı, 1960'lı yıllarda kente demiryolunun gelmesiyle (1963) gelişim hızlandı, bu dönemde ipek sentetik dokuma fabrikası Printeks, sentetik iplik fabrikası Progres, ayakkabı fabrikası Komuna, metal ürünleri fabrikası Famipa, ilaç fabrikası Farmakos, ve ziynet eşyası üretimi yapan Filigran fabrikası kuruldu. Hayvancılık sektöründe Progres -Export, ulaştırma sektöründe Kosova - Trans, basın yayın sektöründe Ramiz Sadiku, perakende satış mağazalar zinciri Liria, metal üretiminde Metalats, turizm sektöründe 170 yataklı Theranda Oteli, Landovisa'daki 70 yataklı Villazrimi Oteli vb. gibi kuruluşlar hizmet vermeye başladı. Tito'nun ölümünden (1980) sonra ülke genelinde siyasi, ekonomik ve sosyal dengelerin bozulmaya başlaması, Kosova'nın özerk statüsünün kaldırılarak (1989) Sırbistan'a ilhak edilmesi kararıyla birlikte Sırp baskısının artması ve akabinde Sırbistan'ın Kosova'ya karşı kara harekâtına girişmesiyle (1998) tüm Kosova'da olduğu gibi Prizren'de de zor günler başladı. NATO'nun müdahalesinin ardından (24 Mart 1999), bünyesinde Türk Askerleri'yle birlikte NATO barış gücü KFOR'un bölgeye gelmesiyle, barış ve istikrarın yeniden tesis edilmesine büyük katkısı olmuştur. Prizren belediyesi sınırları içinde 134,520 kadar nüfus bulunur (1981).

Prizren, Eski Yugoslavya'dan savaş sonucunda en son ayrılan Kosova'nın ikinci büyük şehridir (İlki başkent Priştine'dir). Şehir, tam Türk ve dolayısıyla Müslüman kentidir. Şar Dağları ile çevrili bu kentte yaklaşık ilk olarak 590 metre yükseklikte bulunan kalesi göze çarpar. Dağların arasında ilerleyerek şehre ulaşılır. Fatih Sultan Mehmet'in ordusu tarafından 21 Haziran 1455'te Osmanlı Devleti'nin topraklarına katılmıştır. Bu tarih, Prizren'in Türkler ile ilk tanışması değildir. Çok daha önceleri Prizren ve yörelerine Türk yerleşmesi defalarca söz konusu olmuştur. Bu şehirde, camisiyle, hamamıyla, köprüsüyle, şadırvanı ile Osmanlı hala yaşamaktadır. Şehir bugün, Terzi Mahallesi, Atık Mahalle, Bajdarhana, Körağa Mahallesi, Rahlin, Hoça Mahalle, Kurila (şehrin eski koruma alanı), Muhacir Mahallesi, Kaçanik Mahallesi, Yeni Mahalle, Tuzsuz, Tabakhane, Ortakol, Atmaca gibi semt isimleriyle Türklüğünü halen devam ettirmektedir. Elbette Türk izi yalnızca isimlerde ya da semtlerde kalmamıştır. Prizren bugün Kosova'da Türk nüfusun en yoğun olarak yaşadığı yerlerdendir. 20. yüzyılın başlarında Türk ordusunun bu değerli topraklardan kirli oyunlarla çıkartılmasından sonra Prizren ve tabii diğer kentlerden Türkiye'ye doğru çok büyük göçler yaşanmıştır. Bu göçler çeşitli dönemlerde artarak devam etmiş, hatta

günümüzde dahi devam etmektedir. Batı devletlerinin kışkırtmalarıyla boş yere Türklere karşı kinlenen Sırp ve Arnavutların (özellikle bu iki toplum) takındıkları düşmanca tavırlar, bu göçlerin en büyük nedenlerindedir. Tabii bu durum tüm Sırp ve Arnavutlar için geçerli değildir. Dost olanları elbette vardır. Olumsuz tavırlardan dolayı Prizren'deki Türk nüfus oldukça azalmıştır. Buna rağmen bugün Prizren'de halen halk dili Türkçe'dir diyebiliriz.

1. BÖLÜM. SES BİLGİSİ

1.1. Ses Uyumları

1.1.1. Ünlü - Ünlü Uyumu

Türkçede ünlüler, kelimedeki dizilişleri itibariyle önem derecelerine göre sıralarsak kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık, darlık-genişlik bakımlarından bir uyum arz ederler. Prizren Türk ağzında aykırı bir durum olarak ünlülerin kelimedeki dizilişleri bakımından uyum bozukluğu had safhadadır. Uyum bozukluğu, daha çok ünlülerin artlığı ve önlüğü bakımından kendini göstermektedir.

Ünlü-ünlü uyumu bozukluğunu kelime kök veya gövdesinde görebiliriz:

alti < altı, aynı < aynı, ayrı < ayrı, bayagi < bayağı, ilim < ilim

Prizren Türk ağzında, kalın sıradan ünlü dizisine sahip kelimelere ince ünlülü eklerin getirilmesi veya ince sıradan ünlü dizisine sahip kelimelere kalın ünlülü eklerin getirilmesi uyum bozukluğu bakımından pek sık rastlanan bir durumdur:

anâlı < anılı, arapçe < arapça, birleştirirsin < birleştirirsin, çorba+si < çorba+sı, deyalım < diyelim, dükersin < dökersin

1.1.2. Ünlü - Ünsüz Uyumu

Türkçede ünlü ve ünsüzlerin kelimedeki dizilişleri bakımından nitelik olarak birbirleriyle uyum arz ettikleri görülür. Bu uyum, ses cihazının arka noktasında teşekkül eden ünsüzlerin yanında kalın ünlülerin, ön noktasında teşekkül eden ünsüzlerin yanında ince ünlülerin bulunması şeklinde tezahür eder.

Prizren Türk ağzında, kelimelerde nadiren ünlü-ünsüz uyum bozukluğu görülür:

úaşiü < kaşık, sıúı < sıkı, yiúa- < yúa-, yiàrmi < yirmi

K# üstsesbiriminin iyelik eki ve yükleme hal ekini aldığı şekillerde ünlü-ünsüz uyumsuzluğu görülebilir:

bal úabaài < bal kabağı, eriàrni < eriğini, yaài < yağ+ı

1.2. Ses Olayları

1.2.1. Dişileşme

Nitelik bakımından, ses organının başka bir noktasında teşekkül eden bir sesin teşekkül noktasının dişie kaymasıdır.

Dişileşmenin kelimelerde görüldüğü örnekler:

#K > #c : cece < gece, cendime << kendime, cenek << gene (< yine), cemik < kemik, cibi < gibi

#k > #ç : çafir < kâfir, çe << kez, çes- < kes-, çirez << kiraz,

/g/ > /c/ : beycir < beygir

/k/ > /ç/ : beçi / belçi << belki, esçi < eski, içisini << ikisini, payçla- << pakla-

h/ > f/ : süfür << sahur

Dişileşmenin eklerde görülen örnekleri:

úaynarçez << kaynarken, úoyilayinceze << koyulayıncaya

1.2.2. Damaklılaşma

Nitelik bakımından, ses organının başka bir noktasında teşekkül eden bir sesin teşekkül noktasının damağa kaymasıdır.

/h/ > /y/ : Alıntı kelimelerde görülen bu olay, yabancı kelimenin dile katılması sırasında, iki ünlü arasındaki h'lerin, ünlülere en yakın ses olan y'ye dönüştürülmesi şeklinde işleme tabi tutulduğunu gösterir:

badiyava << bad-ı heva, imtiyan < imtihan, müyim < mühim, saybısı << sahibi,

n/ > y/ : úoyşi << konşu,

1.2.3. Dudaklılaşma

Nitelik bakımından, ses organının başka bir noktasında teşekkül eden bir sesin teşekkül noktasının dudağa kaymasıdır.

g/ > v/ : sov- << soğu-

f/ > v/ : üvele- << ufala-

1.2.4. Patlayıcılaşma

Nitelik bakımından sızıcı olan bir sesin patlayıcı hale gelmesidir. Prizren Türk ağzında, patlayıcılaşma örneklerine seyrek olarak rastlanır.

#f > #p : pasul << fasulye, payton << faeton

h/ > k/ : baüşiş < bahşiş

y/ > g/ : maâdunuz << maydanoz

1.2.5. Sızıcılaşma

Nitelik bakımından patlayıcı olan bir sesin sızıcı hale gelmesidir.

ç# > j# : biúaj << birkaç, hij < hiç, üj < üç

g/ > j/ : bijün << bir gün

ç# > ş# : biúaş << birkaç, geş- < geç-, iş- < iç-, úaş- < kaç-

b/ > v/ : avdes << abdest

è/ > v/ : Arapçadan alınma kelimelerde bulunan patlayıcı è sesinin sızıcılaştırıldığı görülür:

dova << duèa

g/ > ğ/ : kaur- << kagur-, tauk / taġuú << tagıku,

1.2.6. Ötümsüzleşme

Nitelik bakımından ötümlü olan bir sesin ötümsüz hale gelmesidir. Prizren Türk ağzında seyrek görülen bir olaydır.

Ötümsüzleşmenin kelimelerde görüldüğü örnekler:

b/ > p/ : tapşan << tabışkan

d/ > t/ : pite < pide

v# > f# : pilaf < pilav

Ötümsüzleşmenin eklerde görüldüğü örnekler:

boşadır+ıs << boşaltır+ız

1.2.7. Ötümlüleşme

Nitelik bakımından ötümsüz olan bir sesin ötümlü hale gelmesidir.

#k > #g : àaunuz << kavanoz, àurabiye < kurabiye,

#t > #d : dane < tane,

k# > g# : úaşig << kaşık, tüfeg < tüfek, yoà < yok

t# > d# : tud- < tut-, sÀd << saat,

s# > z# : erçez << herkes, nefez < nefes

p/ > b/ : şübe << şüphe,

k/ > g/ : şeàirt << şakird,

Ekleşmeyle birlikte iki ünlü arasında kalan ötümsüzler, ötümlüleşirler:

bıçaaı << bıçak+i, boşadırsın << boşalt-ırsın, bügi << büyük+ü, çilegi < çilek+i, çirece << kireç+e

Bu gurupta zikredilen bazı kelimelerin (mesela yoà / yok) sonunda hem ötümlü hem ötümsüz altsesbirim bulunabilmektedir. Aynı ek almamış kök veya gövde kelimenin sonunda görülen hem ötümlü hem ötümsüz seslerin varlığı keyfi özellik gösterir. Ancak, kelime sonunda sadece ötümsüz bulunduran kelimelerin, ekleşmeyle birlikte kelime sonu ötümlüleşmesine uğradıkları görülür.

İki kelimenin kaynaşmasıyla, kelimelerden birinde ötümlüleşme gerçekleşebilir:

oysel- << hoş gel-, razcel- << rast gel-

1.2.8. Erime

Bir kelimedeki ünlüden sonra gelen ünsüzün veya ünlünün -ilk ünlünün açıklığının etkisiyle- niteliğinin silinerek ilk ünlü içinde kaybolmasıdır.

- /aa/ > /â/ : müsâde < müsaade
- r# > Ø : atrú < artık, bi < bir, bire < birer, neúa << ne kadar, obi << öbür
- r/ > Ø : ka << kadar, sıra < sonra
- z# > Ø : çe << kez
- y/ > Ø : çif << keyf, kimet << kıymet, lilek << leylek, pinır << peynir,
- h/ > Ø : itiyar < ihtiyar, úaverengi < kahverengi, şeriye < şehriye, şüret << şöret,
- h# > Ø : alla < Allah, islá < ıslah, işalla << inşallah, tari < tarih,
- k/ > Ø : mitebi << mektebi
- /k/ > Ø : türçe < türkçe
- l# > Ø : nası < nasıl
- l/ > Ø : beçi << belki, çouúala- << çalkala-
- r/ > Ø : ototma << oturtma
- t/ > Ø : keçap < ketçap
- t# > Ø : çif < çift
- /t/ > Ø : arnauçe << arnavutça
- y# > Ø : úo- < koy-, ši << şey

Ekleşmeyle birlikte meydana gelen erimeler:

büle << böyle, çenarlandan << kenarlarından, oúlaàilen << oklavayla, pastırmay < pastırma+yı, pişma << pişmeye

1.2.9. Yutulma

Bir kelimedeki bir ünsüzün, kendinden sonra gelen ünlünün açıklığında erimeye fırsat bulamadan kaybolmasıdır.

- #h > Ø : aber < haber, aci << hacı, açın << kaçan, afıs << hafız, amur < hamur, anàisi < hangisi, aps < haps,
- /h/ > Ø : bilasa << bilhassa, meşur < meşhur, şübe << şüphe

- #I > Ø : spanaú < ıspanak, şkembe < işkembe
- #y > Ø : iúa- << yıka-
- KVK > KK : arfe < arife, braú- < bırak-, iyliú << iyilik, kiyfet << kıyafet, úuntraci << kunduracı

İki kelimenin kaynaşmasıyla, kelimelerden birinde yutulma gerçekleşebilir:

üçüz < üç yüz

1.2.10. Büzülme

Kelime ortasındaki bir veya daha fazla seste gerçekleşen erime veya yutulmalarla meydana gelen ses kayıplarıdır.

Türkçe kelimelerde:

būk << büyük, dil << değil, düdüüm << döndüğüm, ilkbâr << ilkbahar

Alıntı kelimelerde:

istirât << istirahat, lÂna << lahana, mÂbet << muhabbet, mafaza << muhafaza, malebiye << muhallebi, mÂmet << muhammed

1.2.11. Derilme

Kelime sonundaki bir veya daha fazla seste gerçekleşen erime veya yutulmalarla meydana gelen ses kayıplarıdır. Derlememizde şu örnek vardır:

aşa << aşı

1.2.12. Düşme

Kelime sonundaki bir sesin, kendinden önceki sesin açıklığında erimeye fırsat bulamadan kaybolmasıdır. Metnimizde bir örneği vardır:

fasulye >> pasul

1.2.13. İncelme (Önlüleşme)

Nitelik bakımından, ses organının arka tarafında teşekkül eden bir ünlünün teşekkül noktasının öne kaymasıdır.

Prizren Türk ağzında, art sıradan ünlü dizisine sahip birtakım kelimelerdeki ünlülerin, bazen birinin incelenerek ünlü uyumunu bozduğu görülürken bazen de hepsinin incelenerek incelik bakımından uyuma girdiği görülebilir:

çirez << kiraz, issi << ıssıg, kiver- << koyver-, küver- << koyver-

1.2.14. Kalınlaşma (Artlılaşma)

Nitelik bakımından, ses organının ön tarafında teşekkül eden bir sesin teşekkül noktasının dudğa kaymasıdır:

çor << kör

Daha çok alıntı kelimelerde dikkat çeken ve kelime art ünlülerin tercih edilmesi şeklinde gözlemleyebildiğimiz bir kalınlaşma vardır:

çuúulata << çikolata, hazıran < haziran, bucun << bu gün

1.2.15. Genişleme

Kelime, dilin alçak konumunda seslendirilen bir sesin, dilin yüksek konumunda seslendirilir hale gelmesidir:

i > e : endır- < indir-

u > o : boaday < buğday, domoz < domuz, odon < odun, otop < otuz, yoàort < yoğurt

Prizren Türk ağzında bu ses olayı daha çok, kelime kökündeki geniş-yuvarlak ünlünün kelimeye eklenen eklerdeki dar-yuvarlak ünlüleri kendine benzetmesiyle vuku bulur:

çocoúloàomozda << çocukluğumuzda, doldororoz << doldururuz, doroaonlen << doruğuyla

1.2.16. Daralma

Kelime, dilin yüksek konumunda seslendirilen bir sesin, dilin alçak konumunda seslendirilir hale gelmesidir:

e > i : biyını << beyni, ivalla << eyvallah, pişin < peşin, şı << şey, ziytin < zeytin

O > U : çüfte << köfte, düğ- < döv-, dük- < dök-, úuy- < koy-, süz < söz, ün < ön, yönetmen < yönetmen

ü > i : pire < püre

Bu ses olayı, ek almış kelimelerde ünlü uyumunu bozucu bir durum sergilemektedir:

suyun+i < suyun+u

1.2.17. Düzleşme

Nitelik bakımından yuvarlak olan bir ünlünün düz hale gelmesidir.

ö > e : dert < dört

1.2.18. Yuvarlaklaşma

Nitelik bakımından düz olan bir ünlünün yuvarlak hale gelmesidir. Düzleşmeye nazaran yuvarlaklaşma daha yaygındır:

I > U : büber < biber, furun << fırın, yapuş- < yapış-

a > u : àaunuz << kavanoz

Eklerde : toporlaú < toparlak

1.2.19. İkizleşme

Kelime içindeki bir sese (ünsüz), nitelik itibariyle tıpatıp benzeyen bir sesin türemesi olayıdır:

ç/ > çç/ : iççine << içine, seççiz << sekiz

p/ > pp/ : eppısınlen << hepsiyle

k/ > kk/ : douúoz << dokuz

l/ > ll/ : álla << hala, ille << hile

t/ > tt/ : ottoz << otuz

Erimeye bağlı olarak meydana gelen bir ikizleşme örneği de vardır:

úlle << öğle

Prizren Türk ağzında, vurguyla birlikte meydana gelen ikizleşmeler de vardır:

dolli << dolu, úaffama < kafama

1.2.20. Tekleşme

Kelime içinde mevcut olan ünsüz çiftlerinden birinin kaybolmasıdır:

eli < elli

Ekleşmeyle birlikte ortaya çıkan ikizleşme örnekleri de vardır:

altan < alt+tan, yolama << yolla-maya

Tekleşme olayına genellikle alıntı kelimelerde rastlanır. Prizren ağzı bu şekilde, ikiz ünsüz bulunduran yabancı kelimeleri Türkçeleştirme yolunu benimsemiştir:

/dd/ > /d/ : müidin << muhiddin,

/kk/ > /k/ : baúal < bakkal, düçan << dükkan, meşeúat < meşekkat, müseúa << musakka

/ll/ > /l/ : nimetulanın << nimetullahın

/mm/ > /m/ : temuz < temmuz

/ss/ > /s/ : bilasa << bilhassa

/vv/ > /v/ : evel < evvel

/yy/ > /y/ : müúayet << mukayyet

/zz/ > /z/ : lezet < lezzet

1.2.21. Toplaşma

Bir kelimeye iki ünlü yan yana gelince Türkçe bu ünlülerin arasında "y" yardımcı ünsüzünü türetir. İkinci ünlü vurgusuz orta hecenin dar ünlüsü olur; bu dar ünlüler kendilerini koruyamadıkları için düşerler. Böylece kelimenin hece sayısında azalma gerçekleşir. Prizren Türk ağzında toplaşma olayı, sola toplaşma şeklinde ve alıntı kelimelerde görülmektedir:

ayle << aile, dayre << daire, melayçe << melaïke, payton << faeton

1.2.22. Birleşme

İkisi daima yan yana kullanılan iki kelimenin, geçirdikleri ses değişikliklerinden sonra, hem anlam hem de söyleyiş bakımından birleşip oluşan yeni kelimenin her iki kelimedenden bağımsız yeni bir kavramı karşılar hale gelmesidir:

badiyava << bad-ı heva, mamuşa << mahmut paşa, şenil- << şen ol-, yanlayaú << yalın ayak

1.2.23. Karışma

Biri ünlüyle biten öbürü de ünlüyle başlayan iki kelimenin birlikte söylenmesi esnasında gerçekleşen, ulanma ve erime olayları sonucunda meydana gelen; birinci kelimenin son, ikinci kelimenin ilk ünlüsünün birbirine karışması olayıdır:

nise << ne ise, to << te o, todor << te odur, tüle << te öyle

1.2.24. Kaynaşma

Konuşma sırasında, yan yana gelen iki kelimedenden birinin son, diğerinin ilk seslerinin anlamca birleşme görülmeden bazı ses olaylarının da etkisiyle kaynaşması sonucunda, bu iki kelimenin, bir kelime gibi söylenmesidir:

bijün << bir gün, bismilay alla vegber << bismillah-i allah-u ekber, busuy << bu şöyle, büle << böyle, douoyüz << dokuz yüz

1.2.25. Ulama

İki kelimeye ait seslerin, bir kelimeye ait seslerin sahip olduğu zaman aralığı ile seslendirilmesidir.

úulaâ etni << kulak etini, memedali << mehmet ali

1.2.26. Türeme

Kelimeye daha önce bulunmayan bir sesin türemesi olayıdır:

Ø > #e : erende < rende

Ø > k# : cenek << gene (< yine)

Ø > k# : çeret << kere

Ø > #t : tsigarenın << sigaranın

Ø > y/ : payçla- << pakla-

VV > VyV : radiyo < radio, sütliyaş << sütlü aş

KK > KVK : alaman < Alman, igine < iğne, italiyan < İtalyan

Eklerde yığılma şeklinde görülen türemeler:

úaynatırma < kaynatma, yumuşansın < yumuşasın

Ekleşmeyle birlikte meydana gelen türeme olayı, ikizleşmeye sebep olabilir:

eppısınlen << hepsiyle

Bir örnekte sebebini bulamadığımız bir türeme olayı vardır:

malebiye << muhallebi

1.2.27. Göçüşme

Kelimede yan yana bulunan iki sesin niteliklerinden hiçbir şey kaybetmeden yer değiştirmesidir:

beliârat < belgırat, úırımzi << kırmızı, sarımsaú < sarmısak, yalnız < yalnız, sımarla- < ısmarla-

1.2.28. Benzetme

Bir sesin, nitelikleri itibariyle, bir başka sesi kendisine benzetmesidir:

Ünsüz benzetmesi:

/md/ > /nd/ : şindi < şimdi (gerileyici-yandaş-yarı benzetme)

/nb/ > /mb/ : bimbaşı < binbaşı, istambul < İstanbul, ombeş < onbeş, ombuçuú < onbuçuk (gerileyici-yandaş-yarı benzetme)

/sz/ > /ss/ : tussuz < tuz+suz (gerileyici-yandaş-tam benzetme)

/şl/ > /şş/ : başşa- < başla-, taşşar < taşlar (ilerleyici-yandaş-tam benzetme)

/h-r/ > /r-r/ : anartar < anahtar (gerileyici-uzak-tam benzetme)

Ünlü benzetmesi:

/i-a/ > /i-e/ : çirez << kiraz (ilerleyici-uzak-yarı benzetme)

/o-u/ > /o-o/ : boyon < boyun (ilerleyici-uzak-tam benzetme)

1.2.29. Ünsüz Ayrışması

Bir ünsüzün, nitelik itibariyle kendisine benzeyen iki ünsüze ayrılmasıdır:

n/ > ng/ : ang- < an-, angla- < anla-, bengze- < benze-, yanglışlıú < yanlışlık

1.2.30. Muhafaza

Prizren Türk ağzındaki kimi kelimeler, eski şekillerini muhafaza etmektedir:

dingle- < dinle-, sütliyaş << sütü aş, yanglış : yanglış, yiâirmi / yigirmi : yirmi

SONUÇ

Yapmış olduğumuz incelemeler sonucunda Prizren Türk ağzında ünlü – ünlü uyumu bozukluğu had safhada olduğu için sık görülmektedir. Bununla birlikte ünlü – ünsüz uyumu bozukluğu dişleşme, patlayıcılığa, sızıcılığa, ötümlüleşme, erime, yutulma, genişleme, daralma, ikizleşme, tekleşme, türeme ve benzetme, çok sık görülüyor. Oysa damaklılaşma, ötümsüzleşme, büzülme, derilme, düşme, incelmeye, kalınlaşma, düzleşme, yuvarlaklaşma, toplama, birleşme, karışma, kaynaşma ve göçüşme daha nadir görülmektedir. Ancak ünsüz ayrışmasında ve muhafaza etmekte de Prizren Türk ağzı eski kelimeleri korumuştur. Prizren Türk ağzı bölgesel olarak farklı dillerin etkisinden kurtulmadığı için belki de bu değişiklikleri yaşamaktadır. Dil etkileşimi açısından Prizren Türk Ağzı ayrıca disiplinler arası araştırma ve incelemelere de muhtaçtır.

İŞARETLER:

- A : a, e
B : b, p
Ç : ç, c
I : i, i
K : Ünsüz (konson)
K : k, g
Ú : ú, à
T : t, d
U : u, ü
V : Ünlü (vokal)
: Kelimenin solunda ise kelime başını, sağında ise kelime sonunu gösterir.
/ : Kök ünlüsünden sonra gelen sesi gösterir.
// : Bir kelime içindeki sesleri gösterir.
Ø : Şeklen değil ama fonksiyonca var olan kelime ve ekleri gösterir.
( ) : Parantez içindeki sesin ihtiyarı olduğunu gösterir.
> : Ok istikametinde tek aşamalı değişmeyi gösterir.
>> : Ok istikametinde iki veya daha fazla aşamalı değişmeyi gösterir.
+ : İsme eklenmeyi gösterir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ:

a - ā
c
ç
d
e - ē
f
g
à
h - ó - ò
ı - ĩ
i - ì
j
k
ú
l - í
m
n
o - ō
ö
p
r
ş - š
ā
t
u - ū
ü - ũ
v
y
z - ō

KAYNAKLAR

- ADONYAN, Avram, 1975, Balkan Harbi Tarihi, Türkçesi: Zaven Biberyan, İstanbul s. 127
- AKALIN, Mehmet, 1988, Tarihi Türk Şiveleri, Ankara.
- AKSOY, Ömer Asım, 1945, Gaziantep Ağzı, İstanbul.
- AKTEPE, M. Münir, 1986, "XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskânına Dair", Türkiyat Mec.
- ALTINAY, Ahmet Refik, 1989, Anadolu'da Türk Aşiretleri (966 - 1200), İstanbul.
- ATALAY, Besim, 1986, Divanü Lugati't - Türk Dizini IV, Ankara.
- BANGUOĞLU, Tahsin, 1986, Türkçe'nin Grameri, Ankara.
- CAFEROĞLU, Ahmet, 1957, "Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Bugünkü Durumu" VII. TD Kurultayında okunan bilimsel bildiriler Ankara,
- DALLI, Hüseyin, 1978, Kuzey - Doğu Bulgaristan Türk Ağzıları Üzerine Araştırmalar, Ankara. TDK yayınları.
- 1991, Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağzıları Üzerine Araştırmalar, Ankara.
- DEDOVIÇ, Suzana, 1992, "Mitrovački Turski Govor", Belgrad Üniversitesi, Belgrad.
- 1994, "Morfološke Karakteristike Mitrovačkog Turskog Govora", Časopis za Duruštvene Nauke, Priština, s.85-89
- 1993, "Fonetske Karakteristike Mitrovačkog Turskog Govora", Zbornik Filološkog Fakulteta u Prištini, Kniga II, Priština, s.111-134
- 2001, "Kosova Mitroviçası Türk Halk Edebiyatından Derlemeler" ÇEVREN, Özel sayı Bal-Tam, Prizren.s.134-150;
- 2004, "Mitroviça Türk Ağzının Başlıca Özellikleri", Bay dergisi, Prizren
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, 1963, Kars İli Ağzıları, Ankara.
- ERGİN, Muharrem, 1981, Türk Dil Bilgisi, İstanbul.
- GABAIN, A. Von, 1978, Eski Türkçe'nin Grameri (çev. Prof. Dr. M. Akalın), Ankara.
- GEMALMAZ, Efrasiyab, 1978, Erzurum İli Ağzıları, Erzurum.
- HAZAI, Georges, 1960 Beitrage zur Kenntnis der Turkischen Mundarten Mazedoniens, Rocznik Orientalyczny, XXII-2, s. 83-100
- 1960, "Rumeli Ağızlarının Tarihi Üzerine", TDAY-B, Ankara TDK, s. 205-211
- 1963, "Rumeli Ağzıları Tarihinin İki Kaynağı Üzerine", TDAY-B, Ankara, TDK s. 117-121
- GÖKBİLGİN, Tayyip, 1952, XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livasındaki Has - Mukataa, Mülk ve Vakıflar, İstanbul.

- GÜLENSOY, Tuncer, 1987 "Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme", TDKY/B, Ankara, s.87-147
-----1988, Kütahya ve Yöresi Ağızları, Ankara.
-----1981, Anadolu ve Rumeli Ağızları Bibliyografyası, Kültür Bakanlığı MFADY:33, Biyografiler/Bibliyografyalar Dizisi: 7, Ankara.
- GYULA, Nemeth, 1956, Zur Einleitung der Türkischen Mundarten Bulgariens, Sofia.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin, 1984, Türk Dilinde Fiiller, İstanbul.
- HASAN, Hamdi, 1997, "Makedonya ve Kosova Türklerince Kullanılan Atasözleri ve Deyimler", TDKY, Ankara.
-----1995, "Kocacık (Makedonya) Ağzının Ses Özellikleri", SESLER, S.297, Haziran, Üsküp, s.29-43
-----1983, "Kalkandelen Türk Ağzı" SESLER, yıl XIX, S.173, Üsküp, s.103-131
- HİLAL, Selim, 1985, "Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti'nde Türk Dilindeki Okulların Kırk Yıllık Gelişimi ve Başarıları", Sesler Dergisi, Üsküp, sayı 193, s. 25.
- İBRAHİM, Nazım, 1997, "Cümle Bilgisi", SESLER, S.318-319, Üsküp, s.89-95
-----1997, "Vrapçiş'te ve Çevresi Türk Ağzı(Makedonya)", Yüksek Lisans Tezi, Ankara: AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü- Türk Dili ve Edebiyatı, Ana Bilim Dalı.
- İNALCIK, Halil, 1974, Osmanlı İmparatorluğu (Klasik devir 1300-1600), Belgrad, s. 239
- İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, Cilt 4 Kırklareli Vilayeti, Dâhiliye Vekâleti, Vilayetler İdaresi, Umum Müdürlüğü, Sayı: 7
- ECKMAN, Janos, 1962, "Kumanova Türk Ağzı", TDKY, S-191, Nemeth Armağanı, Ankara, s. 111-127
-----1960, "Dinler (Makedonya) Türk Ağzı", TDAY-B, Ankara, TDK, s. 189-204
- KALAY, Emin, 1998, Edirne İli Ağızları, Ankara.
- KALEŞİ, Hasan, 1962, "Prizren kao kulturni centar za vreme Turskog perioda" Gjurmime Albanologjike, sayı 1, Priştine, s. 92
- KAKUK, Suzanne, 1972, Le dialecte Turc d'Ohriden Macédonie, Acta Orientalia Academia e Scientiarum Hungaricae, Tomus XXVI/2-3, s. 227-282
- KARAHAN, Leyla, 1996, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Ankara.
- K. KATONA, Louis, 1969, "Le dialecte turc de la Macédonie de l'Ouest", TDAY-D, Ankara, TDK, s. 57-194
- KAYA, Güven, 1986, "Yugoslavya Türk Halkı Yazınına Gerçekçi Bir Bakış", Tan Yayınevi, Priştine, s. 9

- KORKMAZ, Zeynep, 1953, "Batı Anadolu Ağızlarında Asli Vokal Uzunlukları Hakkında", TDAY, s. 197 - 204
1977, Nevşehir ve Yöresi Ağızları, Ankara.
- KOWALSKI, Tadeusz, 1926, Osmanisch-Türkische Volkslieder aus Mazedonien: WZKM, XXXIII, s. 166-231
-----1919, "Zagadki ludowe tureckie (Enigmes populaires turques): Prace Komisiji Oriental istyezny Polskiej Akademi Umeiejtnosci" No. 1. Krakow. 1987, Ülküsal, Müstecip, Dobruca ve Türkler, Ankara.
- KRASNIÇ, Ayten, 1986, "İpek Türk Ağzında Söylenen Maniler ve Bazı Ağız Özellikleri", ÇEVREN 51, Priştine, s.117-122
- MANSUROĞLU, 1960, "Mecdut, Edirne Ağzında Yapı, Anlam, Deyim ve Söz Dizimi Özellikleri", TDA Yıllığı, Ankara.
- MORİNA, İrfan, 1985, "Mamuşa Türk Halkı Ağzı Üzerinde Dil Araştırması" Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
-----1985, "Mamuşa Ağzının Fonetik Özellikleri", ÇEVREN, XII/49, Priştine, s.23-32
-----1985, "Mamuşa Ağzının Morfolojik Özellikleri", ÇEVREN, XII/50, Priştine, s.21-35
- NOVAKOVIĆ, Stoyan, 1960, "Srbi i Turci XIV i XV veka", Beograd. s. 46-49
- OBRADOVIĆ, Dragomir, 1925, Prosvetne Prilike u Juznoj Srbiji, Skoplje i Juzna Srbija Beograd, s. 125-141
- OLCAY, Selahattin, 1966, Erzurum Ağzı, Ankara.
-----1966, Doğu Trakya Yerli Ağzı, Ankara.
-----1995, Doğu Trakya Yerli Ağzı, Ankara.
- OLIVERA Yaşar-Nasteva, 1970, "Turskiot govor vo Gostivarskiot kraj", Gostivarskiot kraj-II, Gostivar: Opštinsko sobranie, s. 271-306
-----1969, "Za nekoj fonološki izmeni vo govorot na turskiot naselenie vo Gostivarsko", Godişen Zbornik, Knjiga 21, Skopje, Filološki Fakultet Skopje, s. 237-244
- OKTAY, Ahmed, 2001, "Resne ve Çevresi Türk Ağızlarının Fonetik ve Sözlük Özellikleri", Yüksek Lisans Tezi, Üsküp, Kiril ve Metodik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- ÖZTUNA, Yılmaz, 1967, "Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi", Cilt:3, İstanbul, Hayat Yayınları, s. 47-50.
- SEVİN, Ali, 2000, "Radoviş ve Çevresi Türk Ağzı", Yüksek Lisans Tezi, Üsküp, Kiril ve Metodik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyat Bölümü.
- SÜMER, Faruk, 1980, "Oğuzlar", Ankara.
- ŞANLI, Cevdet, 1990, "Kırklareli İli Merkez İlçe Köyleri Ağızları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- YAŞAR, Yücel, Ali Sevim, 1990, Türkiye Tarihi Cilt: II. Osmanlı Dönemi (1300 - 1366). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara. s. 32

- YENİ TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, 1985, Cilt 2, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- YENİBAL, Selahattin, "Kırklareli Ağzı ve Hususiyetleri", İ. Ü. Edb. Fak. Mezuniyet Tezi, No: 8/1718 - 1974
- YUSUF, Süreyya, 1984, Dil Çalışmaları, Tan Yayınevi, Priştine, s.37-65
- "Arnavutçadan Prizren Türkçesine Aktarmalar", ÇEVREN IV/III, S.5, Priştine, s. 45-47
- 1974, "Prizren Türkçesinde Kimi Yabancı Ögeler", Çevren 1/3, Priştine, s. 32-38
- TAŞKÖPRÜLÜZADE, 1985, Eş-şelia'lun-nu'maniye fi, ulema'i devleti 1-osmaniye, İstanbul, s. 38
- TDK, s. 65-70, 1957, Makedonija, Makedonski jezik VII, s.147-164
- 1964, "Anadolu ve Rumeli Ağzıları Ünlü Değişmeleri", TDAY-B Ankara, TDK, s. 1-33
- 1940, Doğu İllerimiz Ağzılarından Toplamalar, İstanbul.
- 1943, Anadolu Ağzılarından Toplamalar, İstanbul.
- 1944, Sivas ve Tokat İlleri Ağzılarından Derlemeler, İstanbul.
- 1945, Güneydoğu İllerimiz Ağzılarından Toplamalar, İstanbul.
- 1946, Kuzeydoğu İllerimiz Ağzılarından Toplamalar, İstanbul.
- 1943, Orta Anadolu Ağzılarından Derlemeler, İstanbul.
- 1951, Anadolu İlleri Ağzılarından Derlemeler, İstanbul.
- 1964, "Anadolu ve Rumeli Ağzılarında Ünlü Değişmeleri", TDAY.
- TUNA, O. Nedim, 1986, Türk Dilbilgisi Fonetik ve Morfoloji (yayınlanmamış ders notları) Malatya.
- TURAN, Zikri, 2006/2007, "Fonetik ve Morfoloji Ders Notları (yayınlanmamış ders notları) Sakarya.
- TÜRK ANSİKLOPEDİSİ (İnönü Ansiklopedisi), K. Maddesi
- TÜRKİYE DIŞINDAKİ TÜRK EDEBİYATLARI ANTOLOJİSİ 7, 1997, Makedonya, Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı, Kültür Bakanlığı, Ankara, s. 305

MUHAMMED MURTAZÂ EZ-ZEBİDÎ'NİN HAYATI VE İLMÎ KİŞİLİĞİ*

Recep Önal

onal1975@gmail.com

Süleyman Akkuş

sakkus@sakarya.edu.tr

ÖZET

XVIII. asırda yetişmiş önemli âlimlerden biri olan Murtazâ ez-Zebîdî ilk tahsilini doğum yeri olan Hindistan'da almış, İslâm kültürü üzerine naklî ve aklî ilimlerle yoğunlaşmış, hadis, fıkıh, tefsir, tasavvuf, kelâm, ensâb, lügat ilimlerine kadar uzanan değişik konularda yüz kırktan fazla eser vermiştir. Geriye bıraktığı eserleri onun, İslâm dünyasının parlak devirlerini temsil eden âlimlerin tarzı ve usûlü ile tertip ve tasnif ederek istifadeye sunduğunu gösterir. Bunlar arasında, özellikle Tâcü'l-Arûs dîl ve edebiyat; İthâfî's-sâde ise tasavvuf, felsefe, ahlâk, kelâm ilimleri açısından önemli bir yere sahiptir.

Bu makale, Murtazâ ez-Zebîdî'yi tanıtmaya ve İslâmî ilimler sahasındaki yerini tespiti yönelik bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: ez-Zebîdî, Biyografi, Kelâm

ABSTRACT

az-Zabîdî who took his first education in India wrote above 140 works on hadith, fikh, tafsir, kalam, ensab by focusing on the rational wisdom of Islamic culture. His works showed that he collected the knowledge from the old and reliable sources. He

* Bu çalışma, Yrd. Doç. Dr. Süleyman Akkuş'un danışmanlığını üstlendiği, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencisi Recep Önal'ın, 2007 yılında tamamlamış olduğu "Muhammed Murtazâ Ez-Zebîdî'nin Hayatı Eserleri Ve Nübüvvet Görüşü" başlıklı Yüksek Lisans Tezinden uyarlanarak hazırlanmıştır. Recep Önal halen, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kalam Anabilim Dalı Doktora öğrencisidir.